

MARMARA ÜNİVERSİTESİ MARMARA UNIVERSITY
ULUSLARARASI İLİŞKİLER RESEARCH CENTER FOR
ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ INTERNATIONAL RELATIONS

MURCIR Analiz

Avrupa Birliği'nin Rusya Politikası: Ekonomik Maliyetler ve Güvenlik Paradoksu

“Avrupa Birliği, Rusya'yı ekonomik olarak sınırlandırmayı hedeflerken, aynı süreçte kendi ekonomik dayanıklılığını, güvenlik mimarisini ve stratejik özerklik hedefini yeniden sorgulamak zorunda kalmıştır.”

Erman Tatlıoğlu

Rusya-Ukrayna çatışmasının başlamasının ardından Avrupa Birliği, bugüne kadar benzeri görülmemiş kapsamda yaptırım paketlerini yürürlüğe koyarak Moskova'nın ekonomik kapasitesini sınırlandırmayı ve Rusya üzerindeki siyasi baskıyı artırmayı hedefledi. Enerji, finans, ulaştırma, teknoloji ve savunma sanayi başta olmak üzere birçok sektörü kapsayan yaptırımlar, Avrupa Birliği'nin ortak dış ve güvenlik politikasının en önemli araçlarından biri haline geldi. Aynı süreçte Ukrayna'ya sağlanan mali, siyasi ve askeri destek de Birliğin Rusya politikasının temel unsurlarını oluşturdu.

Aradan geçen süre içerisinde yaptırımların Rus ekonomisi üzerindeki etkileri kadar Avrupa Birliği açısından ortaya çıkardığı sonuçlar da uluslararası kamuoyunda daha fazla tartışılmaya başlandı. Özellikle enerji arzındaki değişim, artan maliyetler, sanayi sektörünün rekabet gücünde yaşanan kayıplar ve savunma alanında ABD ile NATO'ya duyulan ihtiyacın yeniden belirginleşmesi, yaptırımların Avrupa açısından yalnızca dış politika değil aynı zamanda ekonomik ve stratejik bir meseleye dönüştüğünü gösterdi. Buna ek olarak yaptırım paketlerinin kapsamı, Rusya'nın dondurulan varlıklarının geleceği ve Ukrayna'ya verilecek desteğin niteliği gibi başlıklarda üye devletler arasında ortaya çıkan görüş ayrılıkları, Avrupa Birliği'nin ortak hareket etme kapasitesinin de yeni sınamalarla karşı karşıya olduğunu ortaya koydu.

1. Rusya'ya yönelik yaptırımlar Avrupa Birliği ekonomisini nasıl etkiledi?

Avrupa Birliği'nin Rusya'ya yönelik yaptırımları, temel olarak Moskova'nın ekonomik kapasitesini sınırlandırmayı, enerji gelirlerini azaltmayı ve Rus ekonomisinin küresel finans sistemine erişimini zorlaştırmayı amaçlamıştır. Ancak yaptırımların uygulanmaya başlamasıyla birlikte Avrupa ekonomisi de bu sürecin doğrudan etkilerini hissetmeye başlamıştır. Özellikle onlarca yıl boyunca uygun maliyetli Rus doğal gazı üzerine şekillenen Avrupa enerji piyasasının kısa sürede yeniden yapılandırılması, enerji arz güvenliği ve üretim maliyetleri açısından önemli sonuçlar doğurmuştur.

Rus boru gazı ithalatının büyük ölçüde sona ermesiyle birlikte Avrupa ülkeleri alternatif kaynaklara yönelmiş, sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) ithalatı başta ABD, Katar ve diğer tedarikçilerden önemli ölçüde artmıştır. Bununla birlikte LNG'nin boru gazına kıyasla daha yüksek maliyetli olması, enerji fiyatlarının yükselmesine ve üretim giderlerinin artmasına neden olmuştur. Yoğun enerji ihtiyacı olan sektörlerde faaliyet gösteren kimya, metalürji, gübre ve cam sanayileri bu süreçten en fazla etkilenen alanlar arasında yer almıştır. Özellikle Avrupa'nın sanayi üretiminde lokomotif konumundaki Almanya'da yüksek enerji maliyetleri nedeniyle bazı üretim tesislerinin kapasite azaltması veya faaliyetlerini daha düşük maliyetli bölgelere kaydırması, Avrupa sanayisinin rekabet gücüne ilişkin tartışmaları da beraberinde getirmiştir.

Enerji fiyatlarındaki yükseliş yalnızca sanayi sektörünü değil, hane halklarını da doğrudan etkilemiştir. Artan elektrik ve doğal gaz fiyatları enflasyonu yukarı yönlü baskılarken, Avrupa Merkez Bankası'nın fiyat istikrarını sağlamak amacıyla uyguladığı sıkı para politikası ekonomik büyüme üzerinde ilave baskılar oluşturmıştır. Son yıllarda Avrupa ekonomilerinde gözlenen düşük büyüme oranları ve bazı ülkelerde yaşanan durgunluk tartışmaları da yaptırımların dolaylı ekonomik etkileri bağlamında değerlendirilmektedir. Bununla birlikte yaptırımların Avrupa ekonomisi üzerindeki etkilerini yalnızca enerji fiyatlarıyla sınırlı değerlendirmek eksik olacaktır. Rusya ile ticaret hacmindeki daralma, bazı Avrupa şirketlerinin Rus pazarından çekilmesi ve alternatif tedarik zincirlerinin oluşturulması da önemli uyum maliyetlerini beraberinde getirmiştir. Özellikle otomotiv, makine ve yüksek teknoloji sektörlerinde faaliyet gösteren birçok Avrupalı şirket, uzun yıllar yatırım yaptığı Rus pazarından ayrılmak zorunda kalmış; bu durum yeni yatırım planlarının ve küresel üretim stratejilerinin yeniden gözden geçirilmesine neden olmuştur.

Diğer taraftan Avrupa Birliği, enerji arzını çeşitlendirme konusunda önemli ilerlemeler kaydetmiş ve Rus enerji kaynaklarına olan bağımlılığını önemli ölçüde azaltmıştır. Ancak bu dönüşümün kısa ve orta vadede yüksek ekonomik maliyetler doğurduğu da görülmektedir. Bu nedenle yaptırımlar, Avrupa Birliği açısından yalnızca Rusya üzerinde baskı kurmaya yönelik bir dış politika aracı değil, aynı zamanda Birliğin ekonomik dayanıklılığını, sanayi rekabet gücünü ve enerji güvenliğini yeniden şekillendiren kapsamlı bir dönüşüm sürecine dönüşmüştür. Bu süreç, yaptırımların ekonomik sonuçlarının yalnızca hedef ülke üzerinden değil, yaptırımı uygulayan aktörler açısından da değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

2. Yaptırımlar Avrupa Birliği'nin stratejik özerklik hedefini güçlendirdi mi, zayıflattı mı?

Avrupa Birliği uzun yıllardır dış politika ve güvenlik alanında "stratejik özerklik" kavramını tartışmaktadır. Özellikle Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron tarafından sıkça dile getirilen bu yaklaşım, Birliğin güvenlik, savunma, teknoloji ve enerji gibi kritik alanlarda dış aktörlere bağımlılığını azaltmasını ve daha bağımsız karar alabilen bir yapıya dönüşmesini hedeflemektedir. Ancak Rusya-Ukrayna çatışmasının başlamasının ardından yaşanan gelişmeler, Avrupa Birliği'nin bu hedef doğrultusunda önemli sınamalarla karşı karşıya kaldığını göstermiştir.

Çatışmanın ilk günlerinden itibaren Avrupa ülkeleri, Ukrayna'ya yönelik askeri desteğin sürdürülmesi ve NATO'nun doğu kanadının güçlendirilmesi konusunda büyük ölçüde ABD ile koordineli hareket etmiştir. İstihbarat paylaşımından hava savunma sistemlerine, uzun menzilli silahlardan lojistik desteğe kadar birçok kritik alanda Avrupa'nın ABD'nin askeri kapasitesine duyduğu ihtiyaç daha görünür hale gelmiştir. NATO'nun Avrupa güvenliğindeki merkezi rolünün yeniden güç kazanması da Birliğin kendi savunma kapasitesi konusunda uzun süredir devam eden tartışmaları yeniden gündeme taşımıştır. Özellikle savunma sanayii alanında yaşanan gelişmeler, Avrupa'nın mevcut kapasitesinin büyük ölçekli ve uzun süreli bir çatışmayı destekleme konusunda çeşitli sınırlılıklara sahip olduğunu ortaya koymuştur. Ukrayna'ya gönderilen mühimmat ve askeri ekipmanların yerine yenilerinin üretiminde yaşanan zorluklar, üretim kapasitesinin artırılması yönündeki girişimleri hızlandırırsa da kısa vadede Avrupa'nın savunma sanayisinin ihtiyaç duyulan seviyeye ulaşamadığı görülmektedir. Bu nedenle birçok Avrupa ülkesi savunma harcamalarını artırırken, ABD menşeli savunma sistemlerine yönelik alımlarını da sürdürmüştür. Bu durum ise stratejik özerklik hedefiyle pratik güvenlik ihtiyaçları arasında belirgin bir çelişki ortaya çıkarmıştır.

Enerji güvenliği alanında da benzer bir tablo ortaya çıkmıştır. Rus enerji kaynaklarına olan bağımlılığın azaltılması, Avrupa Birliği açısından önemli bir stratejik hedef olarak görülse de bu süreç yeni bağımlılık ilişkilerini de beraberinde getirmiştir. Özellikle ABD'den ithal edilen sıvılaştırılmış doğal gazın (LNG) Avrupa enerji piyasasındaki payının hızla artması, enerji arzının çeşitlendirilmesine katkı sağlarken aynı zamanda Avrupa'nın farklı tedarikçilere bağımlılık düzeyini artırmıştır. Bu durum, stratejik özerklik tartışmalarının yalnızca savunma alanıyla sınırlı olmadığını; enerji güvenliği ve ekonomik sürdürülebilirlik boyutlarının da dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. Diğer taraftan Donald Trump'ın yeniden başkan seçilmesiyle birlikte Avrupa güvenliğine ilişkin tartışmalar yeni bir boyut kazanmıştır. Trump yönetiminin NATO müttefiklerinden daha fazla savunma harcaması talep etmesi ve Avrupa'nın kendi güvenliği konusunda daha fazla sorumluluk üstlenmesi gerektiğine yönelik açıklamaları, Avrupa Birliği içerisinde ortak savunma kapasitesinin geliştirilmesine ilişkin tartışmaları hızlandırmıştır. Ancak mevcut askeri kapasite, savunma sanayisinin üretim olanakları ve üye devletlerin farklı güvenlik öncelikleri dikkate alındığında, Avrupa'nın kısa vadede ABD'nin güvenlik şemsiyesinden bağımsız hareket edebilmesi oldukça güç görünmektedir.

Bu çerçevede değerlendirildiğinde, Rusya'ya yönelik yaptırımlar ve çatışmanın ortaya çıkardığı güvenlik ortamı Avrupa Birliği'nin stratejik özerklik hedefini güçlendirmekten ziyade, bu hedefin mevcut koşullar altında uygulanabilirliğini yeniden tartışmaya açmıştır. Avrupa Birliği savunma alanında daha fazla bütünleşme yönünde adımlar atsa da NATO'nun caydırıcılığı ve ABD'nin askeri kapasitesi, Birliğin güvenlik mimarisinin temel unsurlarından biri olmayı sürdürmektedir. Dolayısıyla yaptırım süreci, Avrupa'nın daha bağımsız bir güvenlik aktörü olma arzusuyla mevcut jeopolitik gerçeklikler arasındaki güvenlik paradoksunu daha görünür hale getirmiştir.

3. Rusya yaptırımları Avrupa Birliği içinde nasıl siyasi ayrışmalara yol açtı?

Rusya'ya yönelik yaptırımların hazırlanması ve uygulanması sürecinde Avrupa Birliği, genel olarak ortak bir tutum sergilemeyi başarmış olsa da zaman içerisinde üye devletlerin ulusal öncelikleri ve güvenlik algılarındaki farklılıklar daha belirgin hale gelmiştir. Avrupa Birliği'nin dış politika kararlarında oy birliği ilkesinin geçerli olması, yaptırım paketlerinin hazırlanması sürecini zaman zaman karmaşık hale getirirken, enerji güvenliği, ekonomik çıkarlar ve Rusya ile ilişkilerin geleceğine ilişkin farklı değerlendirmeler de ortak karar alma mekanizmasını zorlayan unsurlar arasında yer almıştır. Özellikle Macaristan ve Slovakya gibi Rus enerji kaynaklarına daha yüksek düzeyde bağımlı ülkeler, bazı yaptırım paketlerine temkinli yaklaşmış ve enerji alanındaki kısıtlamaların kendi ekonomileri üzerindeki olası etkilerine dikkat çekmiştir. Benzer şekilde bazı üye devletler, Rus enerji ithalatının tamamen sona erdirilmesinin Avrupa ekonomisinde yaratacağı maliyetlerin dikkatli şekilde hesaplanması gerektiğini savunmuştur. Bu durum, Avrupa Birliği'nin Rusya politikasında temel hedefler konusunda büyük ölçüde uzlaşma bulunsa da bu hedeflere ulaşmak için kullanılacak araçlar konusunda farklı yaklaşımların bulunduğunu göstermektedir.

Görüş ayrılıklarının en belirgin şekilde ortaya çıktığı başlıklardan biri ise dondurulan Rus devlet varlıkları ve Rus kişi ve kuruluşlarına ait mali kaynakların geleceği olmuştur. Avrupa Birliği içerisinde bu varlıkların Ukrayna'nın yeniden inşasında kullanılması gerektiğini savunan ülkeler bulunduğu gibi, uluslararası hukuk, mülkiyet hakkı ve küresel finans sistemine duyulan güven açısından doğabilecek sonuçlara dikkat çeken ülkeler de olmuştur. Özellikle Rus varlıklarının tamamen müsadere edilmesi yönündeki tartışmalar, yalnızca siyasi değil aynı zamanda hukuki ve ekonomik riskleri de beraberinde getirmiştir. Bu nedenle Avrupa Birliği, bugüne kadar daha ihtiyatlı bir yaklaşım benimseyerek doğrudan ana varlıklardan ziyade bu varlıklardan elde edilen olağanüstü gelirlerin kullanımına yönelmiştir. Benzer tartışmalar Ukrayna'ya sağlanacak mali ve askeri desteğin kapsamı konusunda da yaşanmıştır. Çatışmanın uzamasıyla birlikte bazı Avrupa ülkeleri Ukrayna'ya verilen desteğin kararlılıkla sürdürülmesi gerektiğini savunurken, bazı siyasi aktörler ise Avrupa ekonomileri üzerindeki mali yükün giderek arttığını ve diplomatik çözüm arayışlarının daha fazla ön plana çıkarılması gerektiğini dile getirmiştir. Son yıllarda birçok Avrupa ülkesinde yapılan seçimlerde Rusya politikası ve Ukrayna'ya verilen destek, iç siyasetin önemli tartışma başlıklarından biri haline gelmiştir. Bu durum, yaptırım politikalarının yalnızca dış politika meselesi olmaktan çıkarak Avrupa ülkelerinin iç siyasi gündemini de doğrudan etkileyen bir konuya dönüştüğünü göstermektedir.

Bununla birlikte, Avrupa Birliği'nin bugüne kadar çok sayıda yaptırım paketini kabul edebilmiş olması, Birliğin ortak dış politika üretme kapasitesini tamamen kaybettiği anlamına gelmemektedir. Aksine, yaşanan görüş ayrılıkları ortak karar alma mekanizmasının doğal bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Ancak çatışmanın uzaması, ekonomik maliyetlerin artması ve uluslararası sistemde yaşanan güç dengesi değişimleri, üye devletlerin ulusal çıkarlarını daha görünür şekilde ön plana çıkarmalarına neden olmaktadır. Bu durum ise Avrupa Birliği'nin gelecekte Rusya'ya yönelik ortak politikasını aynı kararlılıkla sürdürebilmesinin, yalnızca dış gelişmelere değil, Birlik içerisindeki siyasi uyumun korunmasına da bağlı olacağını göstermektedir. Kısacası Rusya'yı ekonomik ve siyasi açıdan sınırlandırmayı amaçlayan yaptırımlar, Avrupa Birliği açısından yalnızca bir dış politika aracına dönüşmemiş; aynı zamanda Birliğin ekonomik dayanıklılığını, güvenlik mimarisini ve siyasi bütünlüğünü sınavan çok boyutlu bir stratejik süreci de beraberinde getirmiştir.

Yazar Hakkında

Dr. Erman Tatlıoğlu, lisans eğitimini Sabancı Üniversitesi Endüstri Mühendisliği Bölümü'nde tamamlamıştır. Doktora çalışmalarına 2020 yılında RUDN Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika Tarihi Bölümü'nde başlamış; "Türk-Rus İlişkilerinde Karadeniz Faktörü (2002-2023)" başlıklı teziyle 2024 yılında doktor unvanını almıştır. Akademik çalışmaları ağırlıklı olarak Türkiye-Rusya ilişkileri, Karadeniz jeopolitiği, NATO, Avrupa Birliği savunma politikaları, etnik faaliyetler, Enerji güvenliği ve askeri-stratejik gelişmeler üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu alanlarda hem Türkiye'de hem de Rusya'da çeşitli akademik makale, analiz ve değerlendirmeleri yayımlanmıştır. 2014 Donbas ve Kırım gelişmeleri ile 2022 yılında Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik askeri hareketini Moskova'da yerinde takip etmiş; bölgesel güvenlik ve jeopolitik dönüşümler üzerine saha gözlemlerine dayalı çalışmalar yürütmüştür. Bağımsız araştırmacı olarak çalışmalarını sürdüren Tatlıoğlu'nun; Türkiye-Rusya ilişkileri, Karadeniz, Hazar ve Akdeniz Geopolitiği, NATO ve Avrupa Birliği politikaları, Libya Krizi, Pontusçuluk faaliyetleri üzerine yayımlanmış kitapları bulunmaktadır. Güncel uluslararası gelişmeleri yakından takip etmekte; akademik makale, analiz ve kitap çalışmalarını sürdürmektedir. Rusça, İngilizce ve Fransızca bilmekte olup akademik çalışmalarına Moskova'da devam etmektedir.

*Yazıda yer alan fikirler yazarına/yazarlarına aittir ve MURCIR 'ın yayın politikasını yansıtmayabilir.